

Ивица Тодоровић, Гордана Благојевић (ур.), *Међународни тематски зборник: Духовна култура и религиозност некад и данас – различити контексти и традиције*, Група издавача, Београд, 2012, 277 стр.

Под широко постављеним насловом зборника, тематски је обједињено 12 радова, који се, на различите начине, баве изучавањем религиозности и анализом садржаја духовне културе на простору Русије, Украјине, Србије, Грчке и Турске. У уводној речи, Ивица Тодоровић, један од уредника, напомиње да је зборник повезан са потпројектом *Етнолошко и антрополошко тумачење традиција*.¹

Прва четири рада баве се проблемима религије и религиозности на примеру Србије и Русије.

У првом раду зборника, социолог религије Мирко Благојевић износи значајне чињенице о савременим функцијама православља у Србији и Русији. Аутор указује на обимну социолошку искуствену евиденцију у Русији, која потврђује ревитализацију православне религије у овој земљи са највише православних верника. У Србији се може уочити иста тенденција, иако је социолошка грађа која се односи на ову земљу много мањег обима. Табеларним приказима динамике индикатора религиозности и разјашњењима улоге и функције православне религије у околностима у којима су се нашли православни верници у обе земље, аутор успева да прикаже друштвени значај ревитализованог православља у складу са захтевима социолошког приступа изучавању религијско-црквеног комплекса.

Следи рад Сергеја Лебедева, професора на Белгородском државном Универзитету, о друштвеним очекивањима од увођења верске наставе у средњошколско образовање, у централним регионима Русије. Садржај верски оријентисаног предмета подведен је под појам «православна култура». На схватања овакве интерпретације веронауке више утиче световни карактер који обликује ставове појединаца и друштвене околности које нису у сагласју са садржајем коју има овако формулисана настава. Аутор је истраживао комплекс очекивања на квотном узорку, као и њихову повезаност са ставовима испитаника о односу световне и православне културе.

¹ Наведени потпројекат део је ширег пројекта *Интердисциплинарно истраживање културног и језичког наслеђа Србије*. Израда мултимедијалног интернет портала „Појмовник српске културе“, бр.47016, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

На претходна два рада, заснована на социолошким истраживањима, надовезује се текст Ивице Тодоровића, који се бави преиспитивањем доминантне научне парадигме, анализирајући проблем мултидисциплинарног проучавања односа између науке и религије. Аутор указује на препреке које произилазе из доминантног схватања да су наука и религија два различита погледа на стварност. Конкретним примерима, приказује се постојање универзалног принципа на ком се заснивају културни и природни феномени. Сазнања до којих је аутор дошао резултат су вишегодишњег изучавања културних феномена заснованог на структурном приступу. Овакав приступ омогућава проналажење универзалне основе, како културних феномена тако и јединствене смисаоно-комуникацијски уоквирене основе природних појава.

Тематску целину која се бави православном религиозношћу заокружује рад Олге Смолине о појави синтезе у православној манастирској традицији. Ауторка чије је поље интересовања везано за изучавања православне манастирске културе и њених историјско-уметничких аспеката, у свом раду, говори о синтези као процесу који има естетски карактер. Уочава се вертикални тип синтезе, који се другачије назива синергија, и хоризонтални, који се чита у самом начину формирања манастирске културе.

У наредна четири рада, на основу етнографске и фолклорне грађе, ауторке из Украјине анализирају древне и савремене обреде и митолошке представе.

Тако је, у раду Оксане Шалак, анализиран проблем порекла представа о празнику „Рахмански Великден“ у Подолији (Украјина). На основу грађе из XIX и XX века и савремених записа, открива се постојаност и трансформација садржаја у вези са митолошким представама о постојању народа Рахмана. У раду „Бдење над покојником – варијантна структура обредног текста (украјинско-јужнословенске паралеле)“, Оксана Микитенко анализира обредни текст и његову варијантну структуру, која карактерише локалну традицију. Коришћени су записи обреда бдења над покојником украјинске, хрватске и српске традиционалне културе.

Рад Ирине Коваљ-Фучило говори о карактеристикама савременог обреда испраћаја у војску у Херсонском крају (југ Украјине). Урађена је анализа вербалног, предметног, карактерног и акционог кода обреда. Размотрене су и митолошке основе архаичних обредних радњи као савремених носилаца традиције.

Тематска целина којом су обрађени културни феномени са простора Украјине заокружена је радом Људмиле Иваникове: „Испраћаји у ратне походе: верски обред и обичајна традиција“. Ауторка описује обичаје у вези са одласком ратника у бој. Открива се

суштина хришћанског погледа на свет, која се огледа у фолклору и обичајима. Рад је заснован на фолклорним и књижевним изворима.

Последња четири рада односе се на изучавања различитих аспеката духовне културе, превасходно уметничких израза у вези са духовним простором који је под посредним и непосредним утицајем византијског културног наслеђа.

Гордана Благојевић се бави утицајем византијског наслеђа у српској музици, у периоду смене другог и трећег миленијума. Ауторка анализира друштвене и политичке околности, у чијим оквирима се издваја део уметника разноврсних жанровских усмерења којима је заједничка инспирација Византија. Из разговора са уметницима, може се закључити да сваки од њих има посебан однос према Византији и приписује јој различите симболичке садржаје.

У раду Еви Халанд, описан је фестивал посвећен св. Атанасију, који се одржава сваког 18. јануара, у селу Света Јелена, у Грчкој Македонији. Фестивал је део годишњег обредног циклуса Анастенарија који је везан за поштовање Свете Царице Јелене и Светог Цара Константина. Учесници су житељи села и називају се Анастенаридима (они који прослављају фестивал Анастенарија). Ауторка даје посебан осврт на улогу жене у обредима овог фестивала.

У духу модерно оријентисаног научника, Никитас Паланцас се, на примеру једног кварта у европском делу Истанбула, бави процесима културализације политике и политизације културе. Оно што имплицира термин „европско“ добија различите конотације у борби старог градског језгра са процесом модернизације, која, у овом случају, подразумева прихватање политике привржености новијим европским вредностима.

Зборник закључује рад Славка Петаковића о политичкој сатири у песништву Мавра Ветрановића, дубровачког ренесансног писца. Аутор осветљава уметничку интерпретацију историјских чињеница насталу укрштањем религиозних становишта и осећајем локалног, дубровачког патриотизма.

Поред занимљивог садржаја чланака објављених у овом међународном зборнику и значаја тема којима се баве, предност зборника је што на једном месту обједињује дванаест аутора са различитим теоријским и методолошким приступима, посвећених проучавању духовне културе, која се, како год предметно формулисана, потврђује подједнако у универзалности и разноврсности својих облика испољавања.

Маја Марјановић